

EUGLENA

België/Belgique
P.B.
Gent x
3/7037

driemaandelijks magazine van JNM

ALLEMAAL VEGANIST - WAAROM NATUURBEHOUD
VLEERMUIZEN IN LIMBURG - GROTE GRAZERS

2

2012 - 2013

P 602287

Nationaal tijdschrift van JNM,
Jeugdbond voor Natuur en Milieu VZW
Afgiftekantoor GENT X, ISSN 0772-7895
V.U.: Nik Meeusen,
Kortrijksepoortstraat 192 B-9000 Gent
Jaargang 32 n°2

JNM

WAT IS JNM?

JNM is een landelijk georganiseerde organisatie voor en door jongeren van 7 t.e.m. 26 jaar. Onze doelstellingen zijn het kennismaken met alles wat leeft en bloeit en het werken aan een natuur-en mensvriendelijke omgeving. Dit gebeurt in talrijke afdelingen en werkgroepen, op excursies, kampen, acties,...

Het nationaal bondssecretariaat is gevestigd in de Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent
tel 09/223 47 81
Elke werkdag open van 10u00 tot 12u30 en van 13u30 tot 17u00.

HOE LID WORDEN?

Om lid te worden surf je naar www.jnm.be/lidworden en vul je het online inschrijvingsformulier in. Je krijgt dan verdere betalingsinstructies per mail.

BEN JE REEDS LID? - Hoe je lidgeld vernieuwen

Sinds de zomer van 2012 gebeurt de lidgeldhernieuwing bij JNM automatisch. Je surft ingelogd naar jnm.be/lidgeldhernieuwen en ons systeem loodst je door de verschillende stappen van je lidgeldhernieuwing. Eens je lidgeld verwerkt is, krijg je van ons een bevestigingsmiltje. Je kan ook een domiciliëringaanvraag indienen. Hiervoor vind je het aanvraagformulier op www.jnm.be/domicilierung. Dit vul je in en stuur je op naar het bondssecretariaat. Je lidgeld zal elk jaar twee weken nadat we je via brief gewaarschuwd hebben van je rekening gevorderd worden. Wie zich domicilieert krijgt een leuk extraatje: een écht JNM-cadeau.

Is je buur, neef, vriend, lief, broer, zus, klasgenoot...nog geen lid van de JNM? Laat ze kennismaken met JNM: het eerste werkjaar dat je lid bent, betaal je amper 5 euro!!!

Alle vraagjes ivm lidgeld kan je richten aan onze ledenadministratie via info@jnm.be of 09/223.47.81

Foto voorpagina: Warre Schauvliege

Met steun van de
Vlaamse overheid

Lidgelden voor het werkjaar September 2012 – Augustus 2013

- 5 EUR introductielid: voor iedereen in het eerste jaar dat je lid bent.
- 18 EUR voor piep-, ini- & gewone leden: geboren in de jaren 1987 tot en met 2005.
- 11,5 EUR voor bijleden: geboren in de jaren 1987 tot en met 2005 EN jouw broer/zus is ook lid (en betaalde 18 EUR).
- 18 EUR voor steunleden: geboren in 1986 of vroeger
- 36 EUR voor instellingen, bibliotheken, scholen
- Vanaf volgend werkjaar (2013-2014) betaalt elk gezinslid hetzelfde bedrag, geen breinbrekende berekeningen meer!

voor woord

Hoe oud zal jij zijn in 2050?

Deze vraag werd gesteld door een aantal jonge mensen aan de onderhandelaars op een klimaatonderhandeling in 2009.

Ikzelf zal 62 zijn, en hun boodschap geldt voor mij evenveel als voor jullie: de beslissingen die nu worden genomen zullen onze levensomstandigheden bepalen. De manier waarop wij onze jonge en minder jonge levens zullen leven hangt af van keuzes die nu worden gemaakt.

Is het dan niet wraakroepend dat bij zo'n belangrijke beslissingen nog heel vaak op zeer korte termijn wordt gedacht? De beleidsmakers gaan uit van de huidige situatie en denken in termijnen van 4 jaar, verkiezingstermijnen.

Langzamerhand begint het echter door te dringen dat deze beslissingen weldegelijk een grote impact hebben op lange termijn. Zeker in het licht van een desastreuze klimaatsopwarming, uitputting van grondstoffen, ontwrichting van ecosystemen door ruimte- en biodiversiteitsverlies en veranderde biogeologische processen zoals de stikstof- en de fosforcyclus worden we verplicht om stil te staan bij de langetermijngevolgen van onze beslissingen.

De milieubeweging heeft altijd al in lange termijnen gedacht over milieu. Sociale bewegingen hebben ook al langer dan vandaag een langetermijnvisie op sociale problemen. Maar als beide naast elkaar werken zullen we er niet raken. En daar begint het verhaal van de transitiebeweging. Deze beweging koppelt de ecologische en sociale langetermijnvisie aan elkaar en verliest daarbij het economische aspect niet uit het oog. Hun langetermijnvisie wordt bovendien niet gebaseerd op de huidige situatie. De transitiebeweging probeert los van alle bestaande systemen en processen

een gedetailleerd toekomstig maatschappijbeeld te ontwerpen. Daarna wordt gekeken hoe we vanuit de huidige situatie kunnen overgaan naar deze nieuwe samenleving. Vandaar de naam 'transitie'. Aangezien huidige systemen vaak niet duurzaam zijn, ook niet in een aangepaste vorm, is er een transitie nodig naar nieuwe systemen en een anders georganiseerde maatschappij.

Je merkt het zelf al, het transitiedenken is een complexe uitdaging, het is groots, het omvat vele sectoren, het is radicaal, het is vernieuwend en het bepaalt onze toekomst. En misschien net daarom is de JNM ideaal geplaatst om het transitieverhaal mee vorm te geven. En dat doen we ook!

In de langetermijnvisie van de BBL schreef de JNM een stuk over jeugd, op de transitiedag zaten talloze JNMers mee te discussiëren met zelfstandigen, vakbondsmensen en mensen uit de milieusector, we waren op het 'groene boek', we helpen mee aan de tweede editie van het ecoplan en vul het lijstje zelf maar aan!

Ik heb er dan ook alle vertrouwen in dat, dankzij jullie, de JNM een plaats zal blijven waar constructief en kritisch wordt nagedacht en actie wordt ondernomen om onze eigen toekomst vorm te geven!

Laten we hopen dat we in 2050 tevreden kunnen terugblikken naar de gebeurde veranderingen en dat er tegen dan een nieuwe generatie JNMers klaar staat die vooruitbikt naar 2100!!

inhoud

6

De helden van de kampenzomer

7

Modetips

8

Het hoe en waarom van
veganisme

11

Uit de media

13

Natuurstudie-activiteiten

15

Op zoek naar Vleermuizen in
Limburg

Lennert de Vroey laat elk nummer z'n kronkelende
gedachten op de lezer los.

Taboe

Mocht Christian Gottfried Ehrenberg al niet lang gecomposteerd zijn, hij was ongetwijfeld een gelukkig man. Maakt u zich vooral geen zorgen als u het gevoel krijgt nu al af te haken, want de naam van deze Duitse bioloog is – hoewel van groot wetenschappelijk belang – vermoedelijk niet terug te vinden op de kaartjes van Trivial Pursuit. Evenmin behoort hij tot het vocabularium van Steven van Herreweghe, Erik Van Looy of Ben Crabbé. Helaas voor dit negentiende eeuwse heerschap wordt hij zelden met de Darwins, Newtons en Pasteurs van deze wereld in één adem vernoemd, al moet het gezegd dat hij dat toch een beetje aan zichzelf te danken heeft. Een thesis over *Sylvae mycologicae Berolinenses* (lees: schimmels) en specialisaties als micropaleontologie en microbiologie zijn nu eenmaal minder rock 'n roll dan filosoferen over apen, gooien met appels of het steriliseren van naalden. En toch krijgt Ehrenberg met dit tijdschrift – genoemd naar een door hem ontdekte eencellige – de erkenning die hij verdient. Want er mogen dan wel wat veranderingen op til zijn wat deze bundel gerecycleerd papier betreft, aan de naam ervan wordt niet geraakt.

Als ongewone titel is 'Euglena' geen alleenstaand geval in tijdschriftland. We kunnen deze xx jaar oude keuze bestempelen als elitair, wereldvreemd en biologisch veel te specifiek (in dat geval misschien een jeugdzonde van Dirk Draulans), navelstaarderij of gewoon bescheidenheid. Maar verstandiger is het misschien om de oorzaak in het midden te laten – daarbij gesteund door een resem andere magazines met weinig inspirerende naam. Knack doet denken aan een winkel waar de redactie waarschijnlijk liever niet mee geassocieerd wordt, wie Ché zegt, zegt Guevara, TeVe-Blad is een uit de hand gelopen spellingsfout en Joepie roept het beeld op van gillende wooh-tienermeisjes (dat is dan toch één titel die de doelgroep verradt). Maar toch: als het anders beter kan, is het de overweging waard. Want dat de naam Woef een meerwaarde is voor een tijdschrift over honden, dat staat buiten kijf.

Men kan zich de vraag stellen waar de soms dunne lijn loopt tussen een gezonde dosis respect voor traditie enerzijds, en irrationele, krampachtige behoudsgezindheid anderzijds. Tot op vandaag is dat bijvoorbeeld voor de katholieke Kerk nog een moeilijke evenwichtsoefening. Vrouwen tot priester maken of het celibaat afschaffen, zo ver wil paus Benedictus XVI niet gaan, maar de fundamenteel onjuiste tradities worden door het hoofd van Vaticaanstad zonder pardon aan de kant geschoven; ezels, ossen en koningen zijn niet langer welkom aan de kerststal. Benieuwd hoe lang het duurt voor Michel Vandenbosch van zich laat horen. Zelfs de meest radicale conservatieven doen al eens water bij de wijn. De Amish houden zich – aan de grootte van hun gezinnen te zien – nogal strak aan het verbod op bepaalde middelen, maar baten hun Bokrijkachtige stalletjes uit met een eenentwintigste-eeuwse ondernemingszin waar zelfs Bill Gates, Rupert Murdoch en Karel Van Eetvelt jaloers op zijn. Bij Club Brugge, tot slot, worden oude waarden als inzet, overgave en kameraadschap op sloganeske wijze – no sweat, no glory (ben jij dat, Guillaume van der Stichelen?) – in herinnering gebracht, door een voorzitter die schippert tussen ‘familieclub’ en Uplace.

Geven en nemen dus, en voor een kersvers, ambitieus redactieteam is dat niet anders. Na de consensus tot invoering van een woordzoeker, werd het bij de voorzichtig geponeerde naamkwestie plots akelig stil. In deze zo geladen atmosfeer bood het volgende agendapunt – na slechts enkele woorden en af en toe een nerveus lachje – de ideale uitweg. Dat ze ons nog eens ‘progressieve jongeren’ noemen. Laten we het er op houden dat het eencellig oogdiertje binnen deze democratisch functionerende jeugdbeweging het laatste taboe is. Kwestie van niemand voor het hoofd te stoten. Wie dan, vraagt u zich misschien af? Geen idee. Maar eerlijk wezen, zou iemand van de raad van bestuur van dit bedrijf dat nog weten? - ldv

Met de mannen naar zee **18**

Into the wild? **19**

Wilde Natuur en Grote Grazers **23**

Koers, Av en fuif **27**

De winkel in de kijker **28**

MagazINI **30**

De helden van de kampenzomer

Soms rijzen aan het vuur van een zomerkamp wel eens weinig omfloerste vragen. Was dit dan nu de zotste waarneming van deze zomer? Zou er iemand nog meer kampen dan mij georganiseerd hebben? Zou mijn convo de mooiste zijn?

Waar meestal het ontbreken van een antwoord leidt tot enige frustratie, blijft in dit geval de ambitie het enthousiasme opfokken. In de gedachten speelt: "volgend jaar ga ik nog een stap verder en dan moet ik de erkenning wel halen!". Een kamp is een koude oorlog. De concurrentie zit niet stil. Maar de klappen komen vooral uit de hoek van ongekende, opkomende machten. Ben jij zo'n Brazilië van de kampenzomer?

Erkenning zei je zonet? Inderdaad, elk jaar worden prijzen uitgedeeld in verschillende categorieën, die afgelopen zomer door Annaïs, Daan en Pepijn binnengehaald werden. De welverdiende pluim op de hoed en een bon voor de JNM-winkel zijn nu hun deel.

Annaïs Jans creëerde een tot in de puntjes uitgewerkte en vrolijk vormgegeven convo voor haar piepkamp 'Sint-Piepersberg'. Daan Dekeukeleire ontdekte op zijn natuurstudiekamp 'Bechsteinkampf' een kolonie Ingekorven vleermuizen (de vierde kolonie voor Vlaanderen!) en ze vingen er ook een Bosvleermuis (de tweede plek in Vlaanderen waar de soort ooit gevangen werd). Een puike combinatie! (Zie ook verder in deze Euglena.) Pepijn Boeraeve tot slot slaagde erin het meeste kampen (mee) te organiseren: de piepkampen 'Grote blauwe kousjeskamp', 'Steentje', 'Dassepoester' en 'De Maan en de Zeven Sterren' worden toegevoegd aan zijn palmares.

Maar ook wie niet de zotste waarneming doet of geen twintig kampen organiseert, is één van onze kampenzomerhelden. En ook voor de volgende zomer hebben we opnieuw een hoop helden nodig! Er kunnen immers nooit genoeg kampen zijn. Word jij onze nieuwe

kampzomerheld en wil je wel een kampje organiseren? Ga dan zeker een kijkje nemen op www.jnm.be/kamporganisatie (zorg dat je ingelogd bent)!

Wil je graag nog wat meer info? Zit je nog met een vraag of weet je niet goed hoe aan de organisatie van zo'n kamp te beginnen? Check dan zeker de website of informeer via kampensec@jnm.be.

En voor wie al een kamp organiseert, maar nog op zoek is naar een aantal extra begeleiders of KC'ers: een mailtje naar kampensec@jnm.be lost alles op.

Hopelijk zien we elkaar gauw, liefs

Uw kampensec,
Nele

De winnaars van de kampprijzen poseren flatterend op het secretariaat.
(vlnr. Annaïs Jans, Pepijn Boeraeve, Daan Dekeukeleire)

Modetips

HOTNOT

KUIF > SCHEIDING

SNOR > SIKJE

\$-KETTINGEN > €-KETTINGEN

SALOPET (ZONDER TSHIRT)

EFFEN EGALE ANGELLAK > NAGELLAK IN VERSCHILLENDE KLEURTJES

OVERSIZED UURWERK

HOTPANTS

ANKERTATOO > VLINDERTATOO

SANDALEN MET SOKKEN > CROCS

Modellen: Jakob en Anton Vandevoorde
Concept en uitwerking: Maud Verheirstraeten
Uit 'het Zaagblad', tijdschrift van JNM Gent

Veganisme: waarom en hoe doe je dat?

Sien van Looveren is lid van afdeling Taxandra en is overtuigd veganiste. Ze legt uit waarom ze dat doet en geeft ons tips om het zelf ook eens te proberen.

Is vegetarisch eten wel zo ecologisch als je denkt?

Op het voorbije congres (2012) diende ik een motie over veganisme in. Met deze motie wilde ik ervoor ijveren om binnen JNM veganistisch te koken. Dit wil zeggen dat er enkel plantaardige producten zouden geconsumeerd mogen worden. De motie kwam er niet door, hetgeen ik wel verwachtte. De bedoeling was dan ook vooral om mensen bewust te maken en de discussie aan te wakkeren. Hierbij wil ik graag mijn pleidooi voor veganisme binnen JNM verder zetten.

Gelukkig werd naar aanleiding van deze motie het AHR (Algemeen Huishoudelijk Reglement) aangepast: JNM kiest ervoor om op een bewuste en realistische manier zo ecologisch mogelijk te eten. Onder ecologisch wordt

verstaan: de beste combinatie van lokaal, biologisch, plantaardig en seizoensgebonden. Dus zo veel mogelijk plantaardig eten!

Veganisme, wat is dat?

Veganisme, dat betekent geen vlees, vis, kaas, melk, ijs, koekjes, wafels, pannenkoeken... Wie is er nu zo zot en waarom zou je dat allemaal niet meer eten? Veganisme roept bij veel mensen vaak maar enkele woorden op: "Zot! Extreem! Ongezond! Dat zou ik nooit kunnen! Dan kun je toch niks meer eten?". Ik moet toegeven, dat dacht ik vroeger ook. Ondertussen is het nochtans voor mij een gewone, normale manier van leven. Wanneer je een beetje zoekt, vind je genoeg plantaardige alternatieven en die doorgaans veel beter voor het milieu zijn! Vele dingen zijn bovendien luxeproducten die je perfect kan weglaten. Net zoals je soep nog steeds lekker is zonder balletjes, smaakt je spaghetti nog altijd goed zonder kaas.

JNM kookt al een heel tijdje vegetarisch. Dit is een eerste en belangrijke stap in de transitie naar een duurzamere levensstijl. We moeten ons echter afvragen of dit ver genoeg gaat. Immers, wanneer we vlees vervangen door producten van dierlijke oorsprong, ik denk dan vooral aan kaas, haalt vegetarisch eten niet veel meer uit. De

ecologische impact van kaas is namelijk te vergelijken met die van vlees. Ook bij JNM wordt er regelmatig kaas geconsumeerd. Dat is eigenlijk wat vreemd, want onze ecologische voetafdruk wordt er niet kleiner van! Natuurlijk is kaas lekker, maar dat kan je van vlees ook zeggen. JNM consumeert geen vlees omdat dat ecologisch zeer belastend is, maar als kaas even belastend is, waarom zouden we dan nog kaas eten?

Waarom is plantaardig voedsel ecologischer?

Nu vraag je je waarschijnlijk af waarom kaas even onecologisch is als vlees. Dit komt omdat er 10 kg melk nodig is voor het maken van 1 kg kaas. Dit is dus zeer inefficiënt, net zoals er 10 keer meer eenheden energie nodig zijn voor het maken van 1 eenheid vlees. Dit komt omdat dieren niet alleen energie nodig hebben voor de aanmaak van vlees en melk, maar ook voor beweging, onderhoud, behoud van lichaamstemperatuur, nakomelingen produceren... Het produceren van kaas stoot zelfs meer CO₂ uit dan het produceren van kippen- en varkensvlees! (Zie tabel 1) En nee, dat is geen argument om meer kip- en varkensvlees te eten, maar net om geen kaas meer te consumeren! Meestal geldt: hoe meer plantaardig voedsel we eten, hoe minder milieubelastend onze maaltijd is. Bovendien is er voor de productie van kaas ook heel veel water nodig. (Zie tabel 2)

Uit een Nederlands onderzoek door Blonk Milieu Advies BV in opdracht van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer blijkt dat wanneer vlees door zuivel vervangen wordt, er vlees als bijproduct wordt geproduceerd en er dus geen besparing van CO₂ en het broeikaseffect gebeurt. Een vegetariër zou tussen 2 en 3,5 Mton CO₂-equivalenten per jaar besparen tegenover een vleeseter, terwijl een veganist tot 6 Mton CO₂-equivalenten per jaar bespaart. Dit is dus dubbel zo veel als een vegetariër. Zo kunnen er 3 tot 7 vegetariërs en zelfs 12 tot 20 veganisten leven van de oppervlakte landbouwgrond die 1 vleesetende persoon nodig heeft.

Bovendien stoot de veehouderij buiten CO₂ ook veel ammoniak, methaan en stikstofdioxide uit. Deze gasen veroorzaken zure regen en werken de opwarming van de aarde in de hand. Mestoverschotten zijn een volgend probleem. Achter 1 broodje kas schuilt al gauw 600 gram mest! Deze mest bevat zware metalen en zorgt voor bodem- en watervervuiling. (Zure neerslag wordt

5 tips om veganistisch te eten

Tip 1: Zie veganisme niet als iets extreems of strikt regeltjes volgen, maar als bewust kiezen wat je consumeert. Kaas weglaten maakt al een enorm verschil. Eitjes van eigen kippen die afval en overschotjes opeten hebben volgens mij niet zo'n grote impact en het is denk ik ook beter om leren schoenen te kopen die lang mee gaan in plaats van nepleren schoenen die je maar een half jaar kunt dragen. Dat is dan niet meer strikt veganistisch, maar je bent je wel bewust van wat duurzaam en ecologisch is.

Tip 2: Wat leggen we op onze boterham?

Confituur, pure chocopasta, speculaaspasta, pindakaas en een boterham met bruine suiker kent iedereen, maar probeer ook eens tahin (sesampasta), en andere notenpasta's als beleg. Ze zitten vol gezonde vetten, proteïnen, calcium en ijzer!

Ooit al eens prut (humus) gemaakt? Kook kikkererwten na een nachtje weken en mix met groenten naar smaak en een beetje tahin. Voeg water toe om het smeug te maken. Kikkererwten gemixt met gekookte rode biet is zeker een aanrader! Je kan het ook met linzen of tofu maken, wees creatief!

En wat met honing? Aangezien het helemaal niet goed gaat met onze bijen, denk ik niet dat het erg is om honing te eten. Probeer eens tahin of pindakaas met honing!

Tip 3: Maak je een ovenschotel? Vervang de kaas door geplette gekookte kikkererwten of linzen en je krijgt evengoed een krokant korstje! Bestrooi eventueel met sesamzaad, zonnebloem- of/ en pompoenpitten voor een extra lekker resultaat.

Tip 4: Pas op met vleesvervangers, want er zijn er veel met kaas in!

Tip 5: Op restaurant? Vraag vegetarische pasta's zonder kaas, vegetarische pizza zonder kaas... doorzoek de menu en pas desnoods wat aan. Of ga gewoon naar een veganistisch restaurant! In Gent kan je bijvoorbeeld in 'Komkommertijd' à volonté van het veganistisch buffet eten voor slechts €12,50!

voor 61% veroorzaakt door de veehouderij door de grote ammoniakuitstoot. Ammoniak is daarenboven ook gevaarlijk voor heide, paddenstoelen, korstmossen, vlinders en reptielen.)

Het houden van dieren brengt een enorme berg mest met zich mee. Zware metalen zoals koper en zink zijn aanwezig in dierlijke mest en komen via bemesting in de bodem en het water terecht. Door overbemesting zijn de nitraat- en fosfaatgehalten in onze bodem vaak ver boven de aanvaarde normen.

Verder is ontbossing een bijkomstig probleem. Bossen worden gekapt voor weilanden en om veevoeder te telen. Elke dag verdwijnen er hierdoor in Brazilië 5000 voetbalvelden tropisch regenwoud. Sinds 1950 is er al 1 vijfde van alle wouden op de wereld verdwenen.

Genoeg argumenten om voor een plantaardige(re) levenswijze te kiezen!

Dus: hoe plantaardiger je eet, hoe ecologischer. Let dus op wat je in de plaats van je vlees eet. Makkelijk gezegd en makkelijk gedaan!

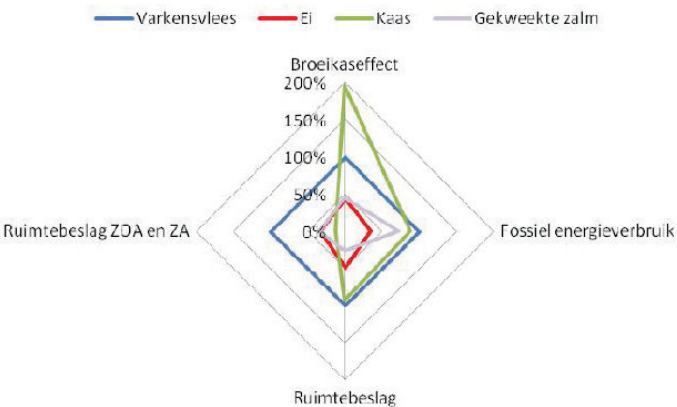
Bronnen tabellen en figuren

Figuur 1: Blonk, H., Kool, A. en Luske, B. (2008): Milieueffecten van Nederlandse consumptie van eiwitrijke producten. Gevolgen van vervanging van dierlijke eiwitten anno 2008, Blonk Milieu Advies BV, Gouda.

Tabel 1: Frederickx, G. (2010): Vegetarisch wel milieuvriendelijker dan vlees, EVA, www.evavzw.be

Tabel 2: Dagen zonder vlees (2012): Hoe hoog is het water- en landgebruik van de vleesindustrie?, www.dagenzondervlees.be

Product	Kg CO2-equivalenten per kg product
Rundvlees Brazilië	59
Rundvlees Ierland	28,3
Lamsvlees	16,3
Rundvlees Nederland	15,9
Kaas	8,9
Kalfsvlees	6,3
Varkensvlees	4,5
Kippenvlees Nederland	2,6
Ei	2
Veggieburger (gemiddeld)	1,6
Melk	1,2
Tempé	1,1
Veggieburger (plantaardig)	1,1
Sojamelk	0,6
Lokale seizoensgroenten	0,5

Uit de media:

Het noordpoolijs

De winter is volop bezig en wetenschappers beweren dat het een strenge winter wordt. En het wordt waarschijnlijk een van vele die ons te wachten staat. Dat heeft te maken met het smelten van het poolijs op de Noordpool door de opwarming van de aarde. Een warmere Noordpool geeft koudere winters bij ons.

Het ijs smelt alsmaar sneller waardoor er verlies is van de kwantiteit van het Noordpoolijs. In de zomer dringt de warmte van de zon dieper in het oceaanwater waardoor het ijs sneller smelt. In de herfst wordt die opgeslagen warmte terug afgegeven aan de atmosfeer. De energie die hierbij vrijkomt heeft invloed op de straalstroom, dit zijn de hevige winden van windkracht 11 die plaatsvinden op zo'n negen à tien kilometer hoogte, waardoor het temperatuurverschil tussen het Noordpoolgebied en onze streek steeds kleiner wordt en de poolwinters vochtiger en zachter.

In september 2012 is een minimumrecord van ijsmassa gemeten, nl. 3,41 miljoen vierkante kilometer. Dit is heel weinig als je weet dat het gemiddelde tussen 1979 en 2000 rond de 9,29 miljoen vierkante kilometer is. Deze waarden variëren per maand.

Het smelten van het noordpoolijs heeft niet enkel invloed op onze winters. Maar de afname van de capaciteit van het ijsoppervlak van de Noordpool heeft grote gevolgen voor de dieren die daar leven.

De walrus en de ijsbeer zijn de twee voortrekkers van de noordpoolwildernis en komen allebei in de problemen om te overleven.

De ijsbeer is de grootste vleesetende van alle beren en leeft vooral van zeehonden. Zijn vacht is niet wit maar doorzichtig en hol met daaronder een stevige vetlaag, die combinatie zorgt ervoor dat ze gemakkelijker warmte kunnen vasthouden. Ze leven vooral in Groenland, Alaska en Spitbergen, af en toe worden er ook ijsberen in IJsland aangetroffen.

Uit eerder onderzoek is gebleken dat ijsberen zich minder voortplanten omdat er minder voedsel aanwezig is. Ijsberen hebben ijs nodig om in dieper water op zeehonden te jagen. Daarbij komt dat de lente steeds eerder begint door het smelten van het ijs met als gevolg dat het jachtseizoen voor de ijsbeer steeds korter wordt. Als een ijsbeer zwanger is zal het vrouwtje zich gedurende acht maanden verstoppen en niet eten. Om dit te overleven moet ze op voorhand een extra goede vetlaag aanleggen. En dit doet ze door intensief te jagen, wat moeilijkheden oplevert door het slinkend aanbod van beschikbaar voedsel.

De walrus is de enige nog levende soort van de familie van de walrussen (Odobenidae). Hij is te herkennen aan zijn twee grote slagstanden, logge lichaamsbouw en kleine kop. Ze leven op het noordelijk halfrond in vier populaties verspreidt over vier gebieden, nl. Beringzee (tussen Alaska en Rusland), Siberië, Groenland en Groenland-Spitsbergen.

De walrus heeft het ook niet gemakkelijk, dat blijkt uit een recent Amerikaans onderzoek. In dat onderzoek hebben ze aangetoond dat door het smelten van het poolijs de walrussen veel vroeger moeten terugkeren

naar het vaste land en op ander voedsel moeten gaan jagen.

Een walrus leeft vooral in het water en op drijvend ijs, Maar tussen de maaltijden door, om te rusten en om te paren komen ze aan land. Doordat het ijs smelt moeten ze langer zwemmen om op het drijfijz te komen. Dit vergt meer energie en tijd die ze niet kunnen benutten om te jagen op mosselen en tweekleppigen. Ze gaan aan de kustlijn op zoek naar voedsel en door het massaal aan land te komen lopen de jonge walrussen het gevaar om vertrappeld te worden.

Wat de concrete impact op de totale walrussenpopulatie is, is nog niet duidelijk. Om deze impact te onderzoeken gaande onderzoekerse een 40-tal radiozenders bevestigen bij de walrussenpopulatie in het noordwesten van Alaska.

door Annelies Janssens

Enkele weetjes over deze dieren van de noordpoolwildernis:
Wist je dat:

- Walrussen leven in temperaturen tussen de 5°C en -15°C?
- Ijsberen onder hun vacht een zwarte huid hebben, die kleur zorgt ervoor dat ze langer warmte kunnen vasthouden.
- Walrussen op het menu staan van ijsberen.
- Je a.d.h.v. de kleur van de vacht van een walrus de leeftijd kunt inschatten? - De eerste 2 weken na de geboorte zijn de walrussen grijsbruin, daarna worden ze roodbruin. In de loop van de jaren worden ze steeds bleker en geelachtigbruin.
- Een walrus tussen de 16 en 30 jaar wordt, een ijsbeer tussen de 15 en 18 jaar. Toch is de oudste ijsbeer, in het wild gesignaleerd, 32 jaar geworden.

NWG-mystery

Welke 3 vogels worden hier afgebeeld?

Weet je het antwoord, stuur het dan door naar sander.bruylants@hotmail.com en je wint misschien wel een waardebon van 5 euro in de JNM winkel.

De foto's komen ook op de site zodat je ze beter kan bestuderen.

Natuurstudie-activiteiten

foto: Leen de Laender

VWG: Hoge Venenweekend

Van 8 tot 10 maart trekken we naar goede gewoonte naar de Hoge Venen. Deze streek in het oosten van België is gelegen bij het hoogste punt van ons land en je kan er al meer Alpiene soorten vinden zoals beflijster, korhoen, grijskopspecht en nog veel leuks. Daarnaast is het ook een goede periode om kraanvogeltrek te aanschouwen. Verwacht je aan een weekend waar redelijk wat gestapt zal worden, maar wees gerust, je hoeft niet over de conditie van een topsporter te beschikken!

We zullen aanzetten met de trein vanuit Gent richting Eupen. We vertrekken reeds vrijdagavond maar diegene die dat niet zien zitten kunnen zaterdag ochtend ook inpikken.

Er kunnen maximum 20 personen mee en inschrijven doe je voor de deadline!

Verdere info vind je op de activiteitenkalender op de website.

Verantwoordelijke: Sander Bruylants (sander.bruylants@hotmail.com)

PWG Filmavond: The Kingdom of the forest

woensdag 27 februari (Bondssec)

Als opwarmer voor een schitterend voorjaar, een al even fantastische film!

The Kingdom of The Forest geeft ons een idee hoe het leven in het woud er aan toe gaat.

De ecologie van allerhande dieren en planten (die ook in België voorkomen) komt aan bod en alles werd dan ook

nog eens schitterend gefilmd!

Komt dat zien!

Afspraak: Bondssec om 20:00

Meer info: Klaas (0474 87 28 39)

PWG Presents: Vroege Voorjaarsexcursie

zondag 17 maart (Viroinval)

De eerste zonnestraaltjes schitteren door de kruinen van nog steeds kale bomen, de tjiptjaf is reeds terug gearriveerd vanuit zijn winterresort én plantjes toefen weer her en daar uit de grond..

Er zijn enkele plantensoorten die je enkel heel vroeg in het voorjaar kan zien bloeien en die we hierdoor ook maar al te vlug missen.

Wat dacht je van bosgeelsterren, vroege sterhyacinten, slanke sleutelbloemen, wilde narcissen, de eerste ontluikende bosanemonen (gewone én gele) én met wat geluk wildemanskruid?

Daarnaast is er ook kans op de eerste dagvlinders (citroenvlinder, grote vos,..) én is de Viroin gewoon altijd mooi!

We beginnen onze stevige wandeling aan het station van Mariembourg waar we ook in schoonheid hopen te eindigen.

Zoek uw 'boutinnen', smeert uw kuit en stouw die excursietas maar vol, het voorjaar is in zicht!

We vinden elkaar terug onderweg náár of vóór het station van Mariembourg.

Meer info: Klaas (0474 87 28 39)

In het verschiet: een zalige winter met de ZoogdierenWerkGroep

Dag vrienden van de zoogdieren

Nu de koude zich serieus begint te laten voelen, hebben onze vleermuizen geen zin meer om zich ferm uit te sloven voor die ene zielige mug of voor een paar pluimspanners die hier en daar nog rondfladderen. Onze vleermuizen zullen zich op hun gemak installeren op een schoon plekje en blijven netjes zitten zodat wij ze perfect kunnen observeren. Waag je je binnenkort in een deftige winterverblijfplaats, dan kom je misschien wel dingen tegen die je niet gedacht had ooit te zien te krijgen: verlaten plaatsen waar je ogenschijnlijk niets te zoeken hebt, zijn dikwijls ideale plekken voor doodstille vleermuizen! En net op die plekken gaan we met de ZWG op avontuur! Spannend... Wie dus goesting heeft om alive-and-kicking vleermuizen te zoeken en die beter wil zien dan in een museum en wilder dan een dierentuin, moet met de ZWG op pad. Om je zoveel mogelijk kansen te geven, hebben we drie Avontuurlijke weekendjes in petto. Plaatsen zijn felbegeerd dus zorg dat je snel reserveert!

1-3 februari: fortentelweekend

De fortengordel rond Antwerpen herbergt gigantische aantallen én soorten vleermuizen. Naar jaarlijkse traditie springt JNM op de kar om Natuurpunters een handje te helpen bij het tellen. Hier vind je de grotere aantallen en uitgebreidere soorten, maar het is leuker als je al een beetje basiskennis hebt.

Inschrijven bij zwg@jnm.be. De plaatsen worden meestal beperkt voor JNM'ers, laat daarom zo snel mogelijk iets weten zodat we iets kunnen regelen! Meer info volgt na inschrijven.

8-10 februari: bunkertelweekend

Dat het niet gemakkelijk is, vleermuizen zoeken, zal menig een die reeds op bunkertelweekend is geweest beamen! Ten eerste moet je in de juiste spleten kijken –al dan niet met een spiegeltje!- en ten tweede de objecten die je daar vindt determineren als baardvleermuis, watervleermuis, grootoor, franjestaart, steen, stuk hout, vos... Om de soorten te vinden die waarschijnlijk ook in het bosje in uw dorp rondvliegen, is het bunkertelweekend I-DE-A-A-L!

Ten derde mag je niet sterven. Kleed je met gewapend beton en een goeie pillamp en dat komt wel in orde.

Het weekend gaat door in Eeklo, makkelijk bereikbaar met de trein. Fiets is vereist.

De plaatsen zijn beperkt tot 16 man en wie een heel

weekend komt krijgt absolute voorrang.

Inschrijven kan op de website (log je in op www.jnm.be, klik door naar 'kalender' en dan de juiste datum en klik op de groene knop 'inschrijven'). Of bel naar Roeland, 0474 30 92 79. Meer info volgt nadat je ingeschreven bent.

1-3 maart: groevekamp

De mergelgroeven in Limburg zijn ideale grotjes voor veel speciallekes. Zeker de moeite om hier begin maart te komen kijken wat er zit. Het is meteen een prachtige afsluiter van onze winterslaapwinter!

Om de dieren niet teveel te verstoren, zijn de plaatsen beperkt. Schrijf je in bij Daan, 0474 48 89 79, daan.dekeukeleire@gmail.com

P.S.

-Wij raden ten zeerste aan op alle drie deze weekendjes mee te gaan.

-Heb je nood aan aandacht? Een privé-excursie in jouw stad in ruil voor een bak frieten? zwg@jnm.be, 0470 05 28 74.

Ook kan ik al meegeven dat binnenkort een hele stock vetcoole ZWG-petjes te verkrijgen zal zijn aan een dumpingprijsje.

Kusjes, Pieter-Jan, voorzitter ZWG

Op zoek naar vleermuizen in Limburg

Tekst en foto's door Daan Dekeukeleire - daan.dekeukeleire@gmail.com

Vleermuizen zijn niet alleen coole beesten, ze zijn ook sterk bedreigd. Door hun verborgen levenswijze is er echter weinig gekend over een heleboel soorten. Voor een goede bescherming is er daarvoor veel onderzoek nodig. De laatste tijd waren we met JNM samen met René Janssen (een Nederlandse vleermuisonderzoeker) bezig met onderzoek naar twee sterk bedreigde, maar slecht gekende soorten in Limburg. In dit artikel worden twee recente projectjes rond bijzondere vleermuizen wat verder toegelicht.

Het Bechsteins project

De Bechsteins vleermuis is één van de zeldzaamste vleermuizen van Vlaanderen. Deze soort heeft een bijzonder sociaal gedrag. In de zomer vormen de vrouwtjes kolonies in holle bomen. Deze groepjes bestaan uit nauw verwante vrouwtjes (zussen, tantes, nichtjes...) en niet-verwante vrouwtjes worden niet toegelaten in de kolonie. De mannetjes leven solitair en ver weg van de drukke vrouwtjeskolonies. Daarnaast is het ook één van de moeilijkste te inventariseren soorten. Klassiek onderzoek in de zomer met de batdetector is niet nuttig, aangezien de soort haar prooiën vooral vangt door te luisteren met haar lange oren. De sonar van de vleermuizen is daardoor veel te stil om op te vangen. Ook winteronderzoek geeft geen goed beeld over de soort. Als je al eens mee bent geweest op wintertelling weet je dat de meeste vleermuizen diep

wegkruipen in spleten en gaten, en zeker de Bechsteins is daar een specialist in. Ter illustratie: bij de ingang van enkele kelders in het zuiden van Duitsland hadden vleermuisonderzoekers automatische camera's opgezet, die elke in- en uitvliegende vleermuis fotografeerden. Zo was er een kelder waar 57 overwinterende Bechensteins naar binnen vlogen, maar de onderzoekers konden slechts twee Bechsteins vinden in deze kelders tijdens de winter.

In Vlaanderen was er tot voor kort amper iets gekend over de soort. Elke winter worden in de mergelgroeves in Riemst enkele overwinterende dieren geteld (1 tot 7), maar waar de beestjes de zomer doorbrengen of om hoeveel dieren het ongeveer gaat, was niet gekend. Met steun van de provincie Limburg werd daarom vorig jaar een groot onderzoek opgezet. Uit het buitenland was bekend dat Bechsteins vleermuizen zo'n 25 km kunnen overbruggen tussen zomer- en winterverblijven. In de eerste fase van het onderzoek in de zomer gingen we daarom op zoek in bossen binnen die straal. Om de Bechsteins te vangen maakten we gebruik van mistnetten en een 'vleermuislokker'. Dit is een apparaatje dat de alarmroepjes van vleermuizen namaakt. De vleermuizen zijn nieuwsgierig en vliegen zo het net in. Tijdens de maanden juli en augustus vingen we in 15 bosgebieden. In verschillende bossen troffen we ook Bechsteins in onze netten aan. Als het om een vrouwtje ging, werd er een klein en licht zendertje op haar rug gekleefd. Vervolgens gingen we met een antenne op zoek naar waar het dier juist naar toe vloog. Zo konden we twee zomerkolonies localiseren.

Een tweede luik van het onderzoek bestond eruit om in september zwermende vleermuizen te vangen. In de nazomer komen mannetjes en vrouwtjes samen op overwinteringsplaatsen, waar de paring plaats vindt. 's Nachts vliegen de dieren dan rond de ingang van de kelders (dit noemen we 'het zwermen') en proberen de mannetjes de vrouwtjes te verleiden met allerlei lokroepjes. Na de paring vliegt het vrouwtje terug naar haar zomergebied en pas veel later komt ze terug om haar winterslaap te beginnen.

Tijdens een weekend in september vingen we vleermuizen voor de ingang van zes mergelgroeves. We hadden enorm veel geluk met het weer (windstille en warme nachten) en vingen dan ook een massa vleermuizen. In totaal konden we 120 Bechsteins vleermuizen vangen! Een veelvoud van de 1-7 die doorgaans in de winter gevonden worden. Deze aantallen zijn bijzonder hoog in vergelijking met andere (gekende) zwermplaatsen in Europa, een indicatie dat ook onze Belgische natuur (nog steeds) internationaal de moeite waard is!

Tijdens het vangen werden 19 Bechsteins-vrouwtjes van een zendertje voorzien en vervolgens reden we er achteraan. Sommige dieren vlogen een mergelgroeve in, andere vlogen te snel en zo raakten we de meeste gezenderde beestjes kwijt. Slechts bij één beest slaagden we erin om de route helemaal te volgen, terug tot aan haar zomerbos. Het ging hier om een holle es in een bos waar we in de zomer ook al een kolonie gevonden hadden. Om de andere dieren terug te vinden zochten we alle bossen af in een straal van 25 km rond de vangstplaatsen. Hiervoor werd zelfs een sportvliegtuigje ingezet! Voor je als milieubewuste JNM'er gruwelt van het idee een vliegtuig in te zetten: het ging om een cessna en niet om een boeing. Als je met de auto zo'n gebied moet afzoeken verbruik je veel meer diesel dan als je een uurtje vliegt...

Uiteindelijk konden we 17 vrouwtjes terugvinden, verspreid over negen kolonies. Erg interessant was om te zien hoe verschillende bomen meerdere gezenderde vrouwtjes bevatten. Het ging hier dan om vrouwtjes die voor verschillende mergelgroeves gezenderd werden. Vrouwtjes van één

kolonie gaan dus op een zelfde avond uit, maar kiezen een andere plaats om mannetjes te ontmoeten. Op zich erg logisch, want zo zorgen ze voor genoeg verschillend genetisch materiaal in de kolonie. Een tweede leuke bevinding was dat alle acht van de negen kolonies zich in oud bos bevonden. Met oud bos bedoel ik niet bos met oude bomen, maar wel bos dat al lange tijd continu bestaat en waar dus altijd bomen gestaan hebben (ook al werden er delen om de zoveel jaar gekapt). Dat een vliegend zoogdier geen nieuwe bosgebieden kan koloniseren lijkt niet zo logisch, maar de Bechsteins vleermuis is een speciaal geval. Vrouwtjes zijn bijzonder trouw aan hun kolonie. Nieuwe kolonies worden enkel gevormd wanneer bestaande kolonies te groot worden en zich opsplitsen. De nieuwe vestigen zich dan in hetzelfde bos, enkele honderden meters verder. Kolonisatie van nieuwe bosgebieden lukt dus evenmin als bij vleugelloze loopkevers, bosanemonen of andere typische oudbos soorten.

Vleermuizenkamp in de Voerstreek

Het onderzoek in 2011 bracht allerlei interessants naar boven over de Bechstein's in Haspengouw. Maar ook aan de overkant van Maas, in de Voerstreek, liggen veel superchique oude bossen. Daarom organiseerden we een mini-kampje (of lang weekendje) in Voerstreek afgelopen zomer.

De vangstnachten in de verschillende bosgebieden leverden jammer genoeg geen Bechsteins op, maar we vingen wel een andere zeldzaamheid: in het Veursbos vloog een vrouwtje Bosvleermuis het net in. De bosvleermuis is een zeer zeldzame soort in Vlaanderen. Met de batdetector wordt de soort af en toe waargenomen in grote beukenbossen nabij de taalgrens (Brakelbos, Zoniënwoud, Meerdaalwoud), maar tot nu

Bosvleermuis

toe was er slechts één kolonie gekend. De vangst van een vrouwtje toont meteen aan dat er ook een kolonie moet zijn in de voerstreek.

Naast vleermuizen in het bos, hadden we ook interesse in een andere Limburgse vleermuisspecialiteit: de Ingekorven vleermuis. Deze soort is zo'n beetje de boerenwaluw onder de vleermuizen: de soort is sterk gebonden aan koeien. Stallen met vee zijn immers rijk aan vliegen en deze vormen een makkelijke prooi voor de vleermuizen. Maar aangezien deze strontvliegen overdag actief zijn en 's nachts slapen, moet de vleermuis ze van de stalmuur kunnen plukken: iets waar de Ingekorven vleermuis in gespecialiseerd is.

Ooit was dit één van de algemeenste soorten, maar de soort nam sterk af in de loop van de vorige eeuw. Hoewel er de laatste jaren steeds meer Ingekorven vleermuizen worden geteld in de winterverblijfplaatsen, gaat het aantal zomerkolonies in Vlaanderen nog achteruit. Er zijn slechts vier zomerkolonies gekend, waarvan één in de voerstreek. In het aangrenzende Wallonië komen kolonies echter voor om de 5-6 km. Op de kaart leek er echter nog één gat te zijn: in de omgeving van Remersdaal (Voerstreek). Op kamp gingen we dan ook vangen in twee stallen in dit klein dorpje. Kort na zonsondergang vloog er in beide stallen al Ingekorven vleermuizen in de netten. Op beide plaatsen werd een vrouwtje gezenderd. Eén van deze dieren vloog terug naar een gekende kolonie, terwijl het ander vrouwtje enkele nachten eenzaam en alleen een Waalse stal ging verkennen. Pas na het kamp vloog de vleermuis terug naar haar kolonieplaats: een koeienstal in Remersdaal. Samen met 19 andere dieren ging het gezenderde dier onder een rubberen flap, boven de koetjes en de tractoren zitten. Kolonie nr. 5 voor Vlaanderen was ontdekt! De provincie Limburg keert een kleine subsidie uit aan de landbouwers die de vleermuizen beschermen, zodat deze kolonie ook effectief beschermd kan worden.

Ingekorven vleermuis

Verder lezen?

Dekeukeleire D & Janssen R (2012) De ingekorven vleermuis in Vlaanderen. Meer in de winter, minder in de zomer. *Zoogdier* 23, 24-26.

Janssen R & Dekeukeleire D (2012) Bechsteins vleermuis in Limburg, indicator van oude bossen en boomgaarden. *Likona Jaarboek* 2011, 66-75.

Met de mannen naar zee

Verslag van het twitchweekend

door Sander Bruylants

We schrijven 12 oktober 2012, al een eind de herfst in. Najaarstrek van vogels is al weer volop aan de gang, veel vogels vertrekken reeds naar het Zuiden.

Het was dus tijd voor de VogelWerkGroep (VWG) om naar de kust af te zakken om er zeldzame vogels te zoeken. En zo geschiedde. Ondanks dat Frank de avond ervoor waarschuwde dat we wel eens wat regen op ons dak konden krijgen, gingen we er toch voor. Met drie man stapten we de trein op in Gent om ons te begeven naar Blankenberge, de parel aan de kust (althans volgens Clement Peerens)! In Brugge kregen we versterking van onze vierde man.

Aangekomen in deze wondermooie stad hoorden we het al donderen en bliksemen. De toon was gezet. We haastten ons dus maar snel naar de camping: Bonanza II. Tegen dat onze tenten recht stonden op deze praktisch verlaten camping, was het tijd om nummer vijf en zes op te pikken aan het station. We besloten om de match België-Servië te gaan bekijken op café. En we hadden geluk, onze Rode Duivels waren met het juiste been uit bed gestapt en maakte de Serviërs in met 2-0! Maar goed, tijd om te slapen, want de volgende dag moesten we er bij dag en dauw bij zijn. Twee man van het gezelschap besloot echter nog om eens te kijken wat er te doen viel in Blankenberge op een vrijdagavond.

De volgende dag, 13 oktober 2012, ging de wekker vroeg genoeg af. Maar helaas, we hoorden de regen kletteren op onze tenten! Toen het even stopte met regenen, haastten we ons uit de tent en maakten we ons klaar. De excursie kon vertrekken. We werden al snel vervoegd door twee extra mannen.

We verkenden eerst de omgeving van de Floreal en Sealife. Dit leverde een barmsijs, enkele vinken, roodborsten, een goudhaan en een vuurgoudhaan op. Natuurlijk begon het gauw weer te regenen en moesten we vluchten naar

drogere oorden. We verplaatsten ons naar de pier van Blankenberge, maar buiten wat aalscholvers en een zwarte zee-eend vloog er niet veel over zee. We verplaatsten ons naar de Westdam van de haven van Zeebrugge en dronken iets in de Monte Carlo. Daar aangekomen was het tijd voor een warme choco en werd de pooltafel al gauw ingenomen. Zodra het opklaarde trokken we de Westdam op. Na enkele lijsters hoorden we plots het roepje van oeverpieper. Plots zagen we voor ons ineens een zwaluw opduiken, wat altijd wel leuk is half oktober. De teller kwam uiteindelijk op nog vier exemplaren en nog een oeverzwaluw wat zowaar nog leuker was!

Teruggekomen op het strand hing er ineens een groep van ongeveer 30 boerenzwaluwen over de duinen en daartussen de verassing van het weekend, een gierzwaluw!! Dit betrof een van de laatste data ooit in het najaar dat gierzwaluw nog werd waargenomen. Tijd om onze weg terug te banen richting Heist. Elk bosje dat we tegenkwamen werd onderworpen aan ons speurend oog. Bij elk bosje rees de hoop en kwamen de verhalen over zeldzame soorten. Maar het bleef bij wat roodborsten, lijsters, tjiftjaffen, heggenmussen en een fitis. Na nog even de Haag van Heist te doorlopen sprongen we weer de trein op naar huis om de volgende dag te kunnen gaan stemmen.

De meningen waren unaniem, ondanks het weer was het plezant!

Into the wild?

Een kritische reflectie over het hoe en waarom van natuurbehoud

door Mathias Balcaen

Ilkka Halso is een Fins kunstenaar die digitaal bewerkte foto's als medium kiest. Het thema dat als een rode draad doorheen zijn werk loopt is de natuur die door de mens beschadigd en bedreigd wordt en bijgevolg nood heeft aan herstel en bescherming. De ambivalente aard van menselijke bescherming en herstel wordt aangekaart door de nieuwe situaties waarin hij de natuur plaatst. De bewerkte foto's benadrukken vooral het culturele, zelfs artificiële karakter hiervan. We willen de natuur beschermen, maar door deze tussenkomst vermenschlijkt de natuur net verder, verliest ze iets van haar eigenheid. Dit is heel duidelijk in de kunstwerken van Halso, maar een aspect van elke vorm van natuurbeheer. De vraag die ik hier stel is: wat is de juiste manier om aan natuurbehoud te doen? Welke waarden staan er op het spel en hoe zorgen we ervoor dat we ze onderweg niet verliezen?

Welke waarden?

Resistente vertrouwdheid

Vaak wordt er bij natuurbeheer verwezen naar 'biodiversiteit': een makkelijk meetbaar criterium dat ook enige intuïtieve aansprekingskracht heeft. Een landschap met veel verschillende soorten planten en dieren lijkt ons waardevoller dan een eentonig populierenbos. Ongetwijfeld speelt diversiteit aan soorten een rol in onze waardering van natuur, maar als we verder kijken lijkt er toch meer dan enkel dit op het spel te staan. We zijn immers niet zomaar in biodiversiteit tout court geïnteresseerd. Een voorbeeld is de fixatie op 'autochtone' soorten. Zonder twijfel speelt hier het invasieve karakter van veel exoten een rol (waardoor ze de diversiteit verminderen), maar er wordt niet alleen op de invasieve exoten neergekeken. Ook niet-invasieve varianten hebben we liever niet in onze natuurgebieden. Een ander voorbeeld vinden we in het voorbehoud bij het uitzetten van inheemse soorten of het grote belang dat wordt gehecht aan recuperatie van gebieden vanuit hun eigen zaadbank. Ook hier worden vaak argumenten aangehaald vanuit de biologie: de echt lokale soorten

vanuit de zaadbank zijn bijvoorbeeld net iets beter aangepast aan de omgeving, dan de soorten die we zelf zouden planten. Maar dit biologisch argument lijkt niet de echte reden te zijn waarom er weerstand tegen deze praktijken is. Als ik net over de grens in Nederland een staartblauwtje vang en hem een paar honderd meter verder vrijlaat in België in de hoop dat hij zich daar verder voortplant dan is dat geen beweging die dat staartblauwtje niet op eigen kracht kon maken. Het enige verschil is dat hij dat tot het moment dat ik hem ving toevallig nog niet had gedaan. Ik heb dus slechts het toeval een handje geholpen. Er is niets gebeurd dat niet op natuurlijke wijze had kunnen gebeuren en toch zullen een aantal lezers vinden dat dit eigenlijk niet kan. Het ware beter geweest als het staartblauwtje zelf, uit eigen kracht terug in België was opgedoken. Hem daarbij helpen is eigenlijk valsspelen. Waarom?

Wel, misschien omdat deel van wat we zoeken in de natuur net het niet-menselijke is. We zoeken iets buiten onszelf, dat aan onze controle ontsnapt. "La terre nous en apprend plus sur nous que tous les livres. Parce qu'elle nous résiste. L'homme se découvre quand il se mesure avec l'obstacle" (Saint-Exupéry). Wat de natuur interessant maakt is dat ze weerstand biedt. Dit vinden we het duidelijkst terug in wildernis: "In wildness is the preservation of the world." (Thoreau). Het is in de wildheid dat we de wereld ontmoeten. Met de wereld wordt hier een niet-menselijke wereld bedoeld, een wereld die tegenover de mens staat. Het gaat hier om het zoeken naar iets dat weerstand biedt, iets dat een uitdaging biedt, dat we niet volledig kunnen beheersen of overheersen. Dat is waarom Chris McCandless zo weinig spullen met zich meenam op zijn tocht naar Alaska. "He did not have much of all, because he did want to make the game more fair. Give the wilderness a fair shot, that was what he was up to." (Krakauer) Dit getuigde niet van een gebrek aan respect zoals hem achteraf vaak werd verweten (hoogmoed, onderschatten van de kracht van de natuur, ...), maar net het tegendeel. Hij wilde een avontuur aangaan waarvan de uitkomst niet op voorhand vaststond. Hij zocht niet het harmonieuze samenleven met de natuur, wel de uitdaging en de confrontatie in al haar hardheid. In die mate zelfs dat hij zich minder zorgen maakte om het onderspit te

moeten delven voor zijn tegenstander dan dat het al te gemakkelijk zou zijn.

Natuurlijk stelt zich op dit punt een praktisch probleem: echte wildernis is in België niet meer te vinden. Alle Belgische natuur is getekend door de mens. Wat voor nut heeft deze uiteenzetting over wildernis dan gehad? Wel, omdat ik denk dat (de gedachte aan) de confrontatie met de wildernis ons iets leert van wat we eigenlijk in de natuur zoeken. De wildernis is misschien verdwenen, maar wat we in de confrontatie zoeken is daarom nog niet onvindbaar geworden.

OK. Wildernis is niet te vinden, maar er wordt toch aan natuurbehoud en natuurherstel gedaan binnen Vlaanderen. Dit herstel betekent vaak een menselijke ingreep om terug te gaan naar een meer oorspronkelijke situatie. Het typevoorbeeld dat ik verder zal hanteren is het kappen van aangeplante bossen om terug te keren naar het vroegere heidelandschap. Hier is het duidelijk dat deze vorm van natuur zonder menselijke tussenkomst zou verdwijnen. De heide is het resultaat van een kleinschalig, preïndustrieel landbouwsysteem dat de mens vroeger toepaste. Zonder mens geen heide. Is hier nog sprake van dezelfde weerstand en confrontatie die we in de wildernis zoeken? Wat zegt de heide over onze motivatie om aan natuurbeheer te doen? Wel, ook in de heide vinden we nog een weerstand, zij het van een andere aard. De weerstand van de heide ligt daarin dat ze ons aanspreekt ondanks onszelf. Wij willen de heide herstellen en zichzelf laten zijn vanuit een eerdere betrokkenheid op die heide die we niet zelf gekozen hebben. Dit doen we door haar te laten recupereren vanuit de eigen zaadbank in plaats van in te zaaien, door ervoor te kiezen om ze op dezelfde locatie te herstellen waar ze vroeger lag in plaats van ergens anders waar het misschien praktischer uitkomt, ... In deze betrokkenheid die we niet zelf gekozen hebben, vinden we iets terug van die weerstand. De heide dringt zichzelf aan ons op, ze heeft een zeker gewicht, een belang waar we niet helemaal vat op hebben. Dit gewicht hangt samen met haar duur. De heide is een landschap dat lang bestaat en heeft tijdens dat bestaan haar waarde verworven. Doorheen haar bestaan is ze vervlochten met verhalen van allerlei mensen en het is doordat de heide deze geschiedenis kent dat ze waardevol geworden is. Het is door deze geschiedenis dat ze vertrouwd is voor ons. Deze vertrouwdheid is volgens mij een tweede

belangrijk aspect van wat natuur voor ons betekent. "Nature is not a place to visit, it is home." (Snyder) Dit soort van gehechtheid lijkt geen plaats meer te hebben in het huidige debat. En toch is het besef niet helemaal verdwenen. De grootste natuurvereniging in Nederland heet Natuurmonumenten, in Engeland verbindt The National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty op heel expliciete wijze geschiedenis en natuurbehoud en niet zo lang geleden hadden we in JNM nog een natuurhistorisch secretaris (jammer, trouwens dat die naam is afgeschaft). Dat is ook waarom de (historische) zaden uit de zaadbank als waardevoller worden beschouwd dan ingezaaide planten.

In de heide vinden we dus een soort van resistente vertrouwdheid terug. Vertrouwd omwille van haar historische vervlechting met het land en de mens die er in leefde en werkte, resistent omdat ze zich niet zomaar laat opnemen in de wijze waarop er tegenwoordig gangbaar over natuur wordt gesproken. De duur is iets dat niet ter sprake komt of zelfs maar kan komen in de logica van meetbare biodiversiteit, ecosysteemdiensten en compensatiegebieden. En toch is dat water op het spel staat. Bij de keuze voor compensatiegebieden hebben we toch nog vaak het gevoel dat we iets verliezen, al kunnen we er niet precies onze vinger opleggen. Wel: het gaat om de duur, een duur waardoor het aan ons ontsnapt, ons in zekere zin ook overstijgt. Niemand heeft ooit het landschap rond Doel ontworpen, de bewoners zijn wel verbonden (vertrouwd) met dat landschap, maar het behoort hen niet toe: ze zijn er slechts de hoeders van. Ze kregen het van de vorige generaties en willen het doorgeven aan de volgende. De hechting aan de natuur vraagt tegelijk een onthechting: we mogen niet eender wat ermee doen, maar de natuur vraagt van ons om in dezelfde staat te worden doorgegeven als we haar ontvangen hebben. Ook in het spreken over ecosysteemdiensten lijkt een belangrijk punt gemist te worden. Stel dat we wel perfect in staat zouden zijn om alle landbouwgewassen goedkoop en makkelijk te bestuiven, dan nog zou het uitsterven van bijen een jammere zaak zijn. Of nog: "Few people [...] would think it important to engineer new bird species if that were possible. What we believe important is not that there be any particular number of species but that a species that now exists not be extinguished by us." (Dworkin) Het gaat om het doorgeven van een historische natuur, niet

enkel om iets abstracts als biodiversiteit.

Hoe deze waarden beschermen?

Wat betekent dit alles nu voor de praktijk natuurbeheer? Wel, laat ik daarvoor terugkeren naar Restoration. Alle argumenten over duur gaan immers analoog op voor monumenten (zoals de namen van Natuurmonumenten en de National Trust aangeven). Toch wringt het herstellen van natuur op dezelfde wijze als monumenten enigszins. Ten eerste omdat het een belangrijk aspect is van de natuur dat ze zelf leeft, dat ze in zich de mogelijkheid draagt om zelf te herstellen. Er is dus minder menselijke beheersing nodig voor het herstel en misschien is minder menselijke beheersing daarom ook aangewezen. Hoewel we ons niet volledig kunnen/moeten terugtrekken, is het misschien wel aangewezen om zo ver mogelijk terug te trekken. Een tweede belangrijk verschil is dat de relatie met monumenten anders is dan de relatie met de natuur. Het echte contact met de betekenis van een kathedraal ligt niet in het bouwen ervan, wel in het afgewerkte product. Bij de natuur is dit minder eenvoudig. Deel van de betekenis van de heide is namelijk dat ze het resultaat is van een wankel, maar geslaagde interactie tussen mens en natuur in een preïndustriële tijd. Misschien dat daarom onze methodes om haar te herstellen daar misschien ook best niet te ver van verwijderd zijn (al kan het doel hier soms ook de middelen heiligen). Iedereen die met de zeis gewerkt heeft, weet zelf hoeveel bevredigender dit is dan de bosmaaier of laat staan de maaibalk. In het zeisen vinden we terug contact met de wereld waar de heide ons van spreekt, de wereld die ons aanspreekt door de heide. Nu goed: het herstel van heidegebieden vraagt niet per se om het herstel van het bijbehorende landbouwsysteem, maar voorzichtigheid lijkt mij toch geboden bij grote technische ingrepen. Altijd dringt zich de vraag op in welke mate de methode nog compatibel is met het doel.

Tot zover de methodes, maar ook over het doel moet nagedacht worden. Hiervoor wil ik verwijzen naar twee andere werken van Halso: Museum of Nature en Naturale. In Museum of Nature zien we natuurgebieden opgesloten binnen constructies zodat mensen ze gemakkelijk kunnen bewonderen. Natuur wordt een mooi schouwspel om te bewonderen zoals een film met indrukwekkende special effects. Of zoals Joni Mitchell

zong: "They took all the trees and put 'em in a tree museum. And they charged the people \$1.50 to see 'em." Natuur wordt gezien als een consumptieproduct, een plek waar we kunnen kiezen om onze vrije tijd door te brengen, zoals we ook voor een pretpark of de bioscoop kunnen kiezen. In Naturale gaat Halso nog verder en verpakt hij de natuur in handige zelfbouwpakketten die makkelijk transporteerbaar en opbergbaar zijn: geen overbodig luxe in onze wereld waar flexibiliteit en mobiliteit zo hoog staan aangeschreven. Natuurlijk is dit niet de huidige situatie, maar toch is het ons ook niet helemaal vreemd. Het is niet toevallig dat veel natuurgebieden langs alle kanten ingesloten zijn door steenwegen. Enerzijds is er een plaatsgebrek, maar anderzijds speelt bereikbaarheid nu eenmaal een grote rol. Wat hier wringt is de incarceration of wilderness (Hargrove). De natuur krijgt een beperkte plaats toebedeeld, waar ze mag ontwikkelen en dus ook bezocht kan worden door wie dat wil, maar daarbuiten krijgt ze weinig plek. Een natuurgebied wordt zoals de zoo: opgesloten binnen een beperkte ruimte vinden we interessante en mooie dingen terug die we in ons dagelijks leven niet vinden. Bovendien worden sommige delen zelfs helemaal afgesloten voor de mens: deze zones zijn te kwetsbaar om de mens nog te verdragen (het fenomeen van recreatiedruk). Dit wordt natuurlijk met de beste bedoelingen gedaan en is zeker niet in alle gevallen slecht, maar toch is het ook een trieste situatie. In zeker zin wordt de relatie van mens tot natuur hier failliet verklaard. Terwijl wat ons aanspreekt in natuur en waarom we aan natuurbeheer doen net die relatie is. De relatie is niet dezelfde als die tegenover een leuke film waar we visueel van kunnen genieten, maar wel die van een wereld waarin we enerzijds thuis zijn (vertrouwdheid), maar die anderzijds ook uitdagingen biedt, weerstand. Hier vinden we weer de heide terug: als biotoop is ze het resultaat van een geslaagde interactie tussen mens en natuur. Het is het leven en werken van de mens in, met, maar ook vaak tegen de natuur (die vervloekte arme zandgronden!) dat deze biodiverse ecosystemen heeft voortgebracht. Het gevaar van natuurgebieden is dat zij van de natuur een soort van archeologische curiositeit maken. Interessant in dit opzicht zijn fenomenen als het bermdecreet ("Kijk! Hier werken wij aan een ecologische berm"), het stimuleren van groendaken, geveltuinen etc. Hier merken wij hoe er ook in onze huidige maatschappij opnieuw op zoek

wordt gegaan naar een manier van leven in en met de natuur. Men kan hier tegenin brengen dat deze nog te veel door een beheersende interesse worden ingegeven (vooral groendaken: om het regenwater beter te beheersen, maar ook het bermdecreet wordt vaak met de voeten getreden 'voor de verkeersveiligheid'), maar het zijn op zijn minst interessante experimenten.

Betekent dit alles nu dat spreken in termen van ecosysteemdiensten en biodiversiteit verbannen moet worden omdat hiermee totaal het punt gemist wordt? Dat lijkt me nu ook niet het geval. Biodiversiteit speelt zeker een belangrijke rol, als is het moeilijk om in objectieve en wetenschappelijke termen uit te drukken waar het belang precies in zit, maar laat mij toch twee aanwijzingen geven. Enerzijds zijn ecosystemen met hogere diversiteit vaak veerkrachtiger dan monoculturen. Dit is belangrijk omdat een sterker ecosysteem meer weerstand kan bieden aan onze beheersingspogingen. Ten tweede biedt de grote diversiteit een grotere confrontatie met niet-menselijke dingen. Als ik door de Gaume fiets en daar op een moment drie verschillende sprinkhanen hoor dan voel ik meer hoe ik slechts een klein deel van de natuur ben dan wanneer ik door een geluidloos veld engels raaigras wandel. Hoe meer verschillende soorten je ziet, hoort en ruikt, hoe meer je beseft dat de natuur er niet enkel voor jou is, dat ze er niet zomeer is om door de mens toegeëigend en onderworpen te worden. Ook ecosysteemdiensten houden verband met het betoog hierboven, maar dan moet men ze niet in zuiver economische zin bekijken. Ze tonen ons namelijk hoe de mens afhankelijk is en deel uitmaakt van die grote en grootse natuur die hem ondanks alles toch nog draagt en omringt. Het spreken over biodiversiteit, ecosysteemdiensten etc. moet dus niet gebannen worden, maar het komt pas echt tot zijn recht als het een plaats krijgt binnen een breder verhaal over natuur, verbondenheid, weerstand en geschiedenis. Als we het zuiver wetenschappelijke en economische spreken van biodiversiteit en ecosystemen te veel laten overheersen, zoals we nu soms al doen, dreigen we uit het oog te verliezen wat er echt op het spel staat: het gewicht van de natuur.

Referentielijst:

- Munnik, R.P.H. (2002). *Natuur en weerstand*. In M. Coolen & K. van der Wal (Eds.), *Het eigen gewicht van de dingen* (pp. 43-74)
- Drenthen, M. *How to appropriate wildness appropriately*. Unpublished (op internet: <http://www.cep.unt.edu/ISEE2/2006/Drenthen.pdf>)
- Hargrove, E. C. (2008). *The Historical Foundations of American Environmental Attitudes*. In: Allen Carlson and Sheila Lintott, eds., *Nature, Aesthetics, and Environmentalism: From Beauty to Duty* (pp. 23-48) <http://ilkka.halso.net/>
- Saint-Exupéry, A (1939). *Terre des hommes*.
- Dworkin, R. Geciteerd in: McMahan, J. *The Meat Eaters*. In: *The New York Times* sept. 192010. (op internet: opinionator.blogs.nytimes.com/2010/09/19/the-meat-eaters/)

Wilde natuur & grote grazers

door Simon Schowanek

'Grote grazers' is een algemene term voor koeien, paarden, herten en andere grote herbivoren. In natuurbeheer worden deze grazers de laatste jaren steeds vaker gebruikt om natuurgebieden te beheren. Vroeger werden ze vooral extensief toegepast om oude landbouwsystemen in stand te houden, maar de laatste jaren komt de focus meer op het creëren van 'wilde natuur'. Het achterliggende idee is een natuurgebied te creëren dat een beetje lijkt op de natuur van vroeger, toen grote beesten hier nog in grote getale voorkwamen en zo het landschap beïnvloedden en bepaalden. En met vroeger bedoelt men dan ook écht vroeger...

Een stukje geschiedenis

Het klassieke natuurbeheer baseert zich vooral op wat men halfnatuur noemt: natuur die mede is ontstaan door menselijk ingrijpen in het landschap. Voorbeelden zijn heide, blauwgrasland, houtwallen, hagen... Het zijn meestal neveneffecten van traditionele landbouwsystemen. Omdat de landbouw een pak intensiever is geworden zijn deze oude landbouwmethodes grotendeels verdwenen, net als hun kenmerkende planten en dieren. Vanuit dit oogpunt probeert men dan ook deze traditionele landschappen te behouden door deze oude manieren van landbouw weer te gaan toepassen (maaien, plaggen etc.) en zo de bijbehorende fauna en flora in stand te houden.

In Nederland gingen er rond 1970 echter enkele stemmen op die zich kritisch uitlieten over deze

vormen van beheer. In hun ogen was deze halfnatuur slechts een zwak aftreksel van de potentiële natuur die Europa te bieden had. Ooit moest er een moment geweest zijn waarop er nog 'oernatuur' was, die haar vrije gang kon gaan en niet werd beïnvloed door de mens. Deze 'wilde natuur' of oernatuur was volgens hun de natuur die we als beheerders terug moesten zien te krijgen. Deze beheerstroming nam niet de natuur van een paar eeuwen terug als referentie maar keek terug naar de situatie waar de mens het landschap nog niet beïnvloedde: het pleistoceen (grofweg zo'n 11 à 12 000 jaar geleden). Ze wilden weg van de 'huis-tuin-en-keuken natuur' en droomden over de terugkeer van pure wildernis in Europa.

Hoewel begrazing ook in het klassieke natuurbeheer wordt toegepast, is begrazing toch vooral populair geworden toen het idee van de wilde natuur opkwam. Voor wilde natuur vormen grote grazers immers een essentieel onderdeel van het ecosysteem, want zij bepalen hoe het landschap eruit ziet. Zonder grote grazers is het ecosysteem en de natuur incompleet. Natuurherstel is in hun ogen het herstellen van de ecosystemen die in de loop der jaren door de mens zijn vernietigd. De rode draad doorheen hun beheer is dat het ecosysteem niet compleet is zonder deze grote herbivoren en de bijbehorende predatoren.

Hoe zag het wilde Europa eruit?

Om eerlijk te zijn, we weten het niet... Niemand die nu leeft heeft het ooit gezien. Tot voor kort dacht men dat het oude Europa één groot bos was. Ondertussen bestaat daar veel discussie over. De 'wilde natuurbeheerders' (als

je ze zo kan noemen...) argumenteerden dat aangezien de mens er niet was om de lokale fauna te bejagen, deze in aanzienlijke getale aanwezig moet zijn geweest. Zo'n grote herbivoren hebben als kenmerk dat ze heel graag jonge boompjes lusten en een grote dichtheid van grazers resulteert in het degraderen tot zelfs verdwijnen van bos. Er kon dus niet overal bos zijn, want er moeten heel veel grazers hebben rondgelopen die het bos "opaten". Momenteel is men er nog steeds niet helemaal uit, maar het idee dat Europa vroeger één groot bos was is ondertussen al wat achterhaald. Eén van de drijfveren achter dit soort beheer is dan ook te achterhalen hoe natuur zich ontwikkelt wanneer ze wordt 'losgelaten'. In die zin is het een experiment.

Vandaag zijn we zo gewend geraakt aan onze stukjes heide, onze houtwallen en onze knotbomen dat we ons nog maar moeilijk kunnen voorstellen hoe de oernatuur er in onze streken moet hebben uitgezien. Gelukkig kunnen we door opgravingen en wetenschappelijk onderzoek een beeld krijgen van welke beesten er hier allemaal rondgelopen hebben. Zo werd ons landje bevolkt door onder andere oerossen, tarpans(wilde paarden), edelherten, everzwijnen(eigenlijk een omnivoor), damherten(volgens deze definitie dus géén exoot), elanden en wisenten. Merk op dat hier géén schapen en geiten bijstaan, zij zijn niet inheems. Men kan zich echter terecht de vraag stellen of er vandaag de dag in onze natuur nog plaats is voor dieren als elanden en wisenten. Omdat men in Vlaanderen nu nog niet klaar is voor de komst van zo'n wilde dieren gebruikt men tot nog toe vooral runderen en paarden om onze natuurgebieden te beheren. Desondanks is er in de toekomst misschien toch een plekje voor al deze grote herbivoren. Zo zijn er in Duitsland al terug elanden te vinden, en experimenten ze in Nederland al met wisenten in hun natuurgebieden. Bovendien hebben we in België de Ardennen, die een ideaal habitat kunnen vormen.

Invloed van Grote Grazers op het ecosysteem

Grote grazers hebben een erg grote invloed op het ecosysteem.

Ze begrazen vegetatie, wat leidt tot een dominantie van soorten die goed tegen begrazing en stress kunnen. Bovendien deponeren ze hun uitwerpselen vaak op andere plaatsen dan waar ze eten. Ze herverdelen dus de nutriënten in het habitat, waardoor lokaal stukken kunnen verarmen of verrijken. Waar veel grazers leven verdwijnt bos omdat ze de jonge boompjes opeten. Stukken grond worden omgewoeld door everzwijnen op zoek naar eikels of een wisent die een zandbad neemt, de nutriëntenkringloop verloopt sneller doordat de herbivoren planten opeten en als uitwerpselen terug uitscheiden... Ga zo meer even door. Zo kunnen deze herbivoren een belangrijke invloed hebben op het landschap waarin ze leven

Door middel van grazers kunnen wij als beheerder dus de natuurontwikkeling in een gebied sturen. Kiezen we voor veel grazers in het natuurgebied of voor extensief beheer met weinig grazers? Veel grazers zal vanwege de grote graasdruk waarschijnlijk resulteren in het verdwijnen van bos en op termijn leiden tot een opener landschap. Een lage graasdruk zal weer leiden tot een sterke groei van de vegetatie. Welke grazers gebruiken we? Koeien eten graag hoog gras, paarden daarentegen eten het gras graag kort af, reeën eten enkel de topjes van bomen en planten en eten vooral houtige gewassen, herten kunnen zowel gras als houtige planten, everzwijnen eten dan weer zowat alles (tot wortels toe). Elke grazer heeft een iets andere manier van eten. Door zo te spelen met soort en dichtheid van grazers kan de beheerder de ontwikkeling van de vegetatie en het landschap sturen.

Een beroemd voorbeeld dat de invloed van herbivoren op het landschap mooi illustreert komt uit Amerika, Yellowstone. Toen de wolf daar in 1926 door de mens

was uitgeroeid kon de hertenpopulatie erg hard groeien. Dit resulteerde in een heel hoge graasdruk en had tot gevolg dat de "cottonwood tree" (een lokale boomsoort, familie van de populier) bijna volledig uitgestorven was. Toen de wolven er in 1995 werden geherintroduceerd nam de populatie herten weer af en kon de "cottonwood tree" terug recupereren.

De Oostvaardersplassen

De Oostvaardersplassen in de Nederlandse provincie Flevoland is hét schoolvoorbeeld van een natuurgebied met grote grazers in West-Europa. Het is zo'n 6000 ha waarvan 3000 ha moeras en 3000 ha grasland. Het gebied is een drooggelegde polder en was oorspronkelijk bestemd als industrieterrein maar vanwege de grote vogelrijkdom werd er besloten het gebied toch te erkennen als natuurgebied. Omdat ongeveer tegelijkertijd de theorieën over wilde natuur opkwamen besloten onze noorderburen een experimentje uit te voeren en er werden 20 Heckrunders, 20 paarden en 40 herten losgelaten. Het heckrund is een rundras ontstaan in een poging om de uitgestorven oeros, door middel van terugkweek terug te krijgen. De runderrassen die nog erg leken op de oeros werden uitgekozen en door middel van kweken probeerde men zo een koeienras te creëren dat alle kenmerken van de oeros had. Deze koeien vormen zo de 21ste eeuwse variant van onze uitgestorven oerkoe. Heckrunders lijken uiterlijk dus zeer sterk op oerossen, maar zijn er genetisch veel minder aan verwant. De konik (ook wel konikpaard genoemd) is de paarden-versie van het heckrund. Ze zijn ontstaan in een poging de uitgestorven tarpan terug te kweken.

Het uitgangspunt van het experiment was dat men de natuur volledig vrij zou laten en dat men zo min mogelijk in zou grijpen: er wordt niet gejaagd, dode beesten blijven liggen, de dieren worden niet verzorgd ... Sinds hun introductie in het gebied hebben de koeien,

paarden en herten het flink naar hun zin gehad. De resultaten zijn uniek voor Europa. Op nog geen 30 jaar tijd zijn de populaties naar ongekende aantallen. De 20 koeien zijn er nu 360, de 20 paarden zijn 1150 en de herten zijn gestegen van 40 naar 3300 individuen. En dit allemaal op een oppervlakte van 3000ha. Dat komt neer op een dichtheid van 1 à 2 grazers per ha. Normaal moeten we naar Afrika om zo'n grote hoeveelheden grazers samen te zien. Voorheen geloofde men niet dat zo'n hoeveelheid grazers op zo'n klein oppervlakte überhaupt mogelijk was in Europa.

Kritiek

Er is de loop der jaren ook veel kritiek gekomen op de Oostvaardersplassen.

Louter filosofisch is het idee dat je 'oernatuur' terug kan maken op z'n minst een beetje paradoxaal. Maar los daar van zijn er ook concrete ecologisch bezwaren. Zo is het gebied begrensd door een hek, en kunnen de dieren er niet uit, wat volgens velen onnatuurlijk is. Daardoor is het voor de dieren, als er weinig voedsel is, geen mogelijkheid weg te trekken op zoek naar voedsel. Het gevolg is een grote sterfte in de winter als het voedsel schaars wordt. Deze sterfte van dieren heeft in Nederland geleid tot een grote discussie over dierenwelzijn en de vraag of het wel ethisch is zoveel dieren op zo'n kleine oppervlakte te houden (er wordt immers niet gejaagd of bijgevoerd). Er zijn bovendien geen predatoren in het gebied en het voorbeeld van Yellowstone toont aan hoe groot de invloed van zo'n predator kan zijn op de grazers en de vegetatie.

Tot Slot

Beheer door middel van grote grazers staat momenteel nog in z'n kinderschoenen, maar de toekomst lijkt alleszins veelbelovend. Bij onze noorderburen zijn al lustig met deze grote herbivoren aan het experimenteren en ook in België komen grazers langzaam in onze

natuurgebieden terug. Bovendien beschikken we over steeds meer kennis over de relatie tussen herbivoren en het landschap. Misschien dat zelfs wij binnenkort natuur hebben waarvan we al lang niet meer dachten dat ze ooit terug kon komen!

Meer info?

Grote Grazers

- <http://www.landschapvzw.be/grote-grazers>
- http://assets.wnf.nl/downloads/natuurlijke_begrazing.pdf

Wilde natuur:

- www.rewildingeurope.com
- www.ark.eu

Oostvaardersplassen

- Type eens in op youtube:
- "Oostvaardersplassen in beeld"
- "De nieuwe wildernis"

Bronnen foto's

- De heckrunderen: <http://www.lhnet.org/>
- De edelherten: <http://oostvaardersplassen.wordpress.com/>

Werkdag bij NaoMa

Wees welkom op 16 maart om de handen uit de mouwen te steken en uw kleren eens goed vuil te maken!

Kom mee met de BWG een dagje werken in een klein gebiedje waar we een naaldbos proberen om te vormen tot een gemengd loofbos. Er worden dus vooral naaldbomen omgedaan, maar ook enkele grote Amerikaanse eiken. De BWG voorziet werkmateriaal, maar je mag wel werkhandschoenen meenemen.

Vanaf 10h ben je welkom en om 17h sturen we je weer naar huis. Neem boterhammen mee voor 's middags. Wij voorzien wel een goei soepje.

Hoe geraak je daar?

Met de fiets kan je rijden naar de Weertstraat in Mariekerke, en aan nummer 91-93 staat een wit kapelletje waar je inslaat in een zandweggetje. Hier zal een JNM vlag hangen.

Met het openbaar vervoer neem je best de trein naar Bornem, en dan bus 252 tot aan de halte Mariekerke Mevisstraat. Kijk dan op het kaartje hoe je precies op het terrein geraakt.

Wie zijn weg verliest, kan ons bereiken op nummer 0496/18 38 22. Als je graag nog wat meer informatie wilt, stuur gerust vragen naar naomibreine@gmail.com.

Groetjes

Naomi en Maarten

Heb je na het lezen van dit artikel zin gekregen om zelf te gaan aanschouwen hoe 'wilde natuur' en hoe 100 ton biefstuk er uit zien? Hou dan zeker 23 Februari 2013 vrij. Dan trekt de BéWéGé er op uit en gaat naar Oostvaardersplassen om te kijken hoe het er daar aan toe gaat. We proberen een gids te strikken die ons wil rondleiden in het gebied. Normaal zijn de Oostvaardersplassen niet toegankelijk voor publiek dus dit is een unieke kans die je niet snel opnieuw zal krijgen!

Meer info via simon.schowanek@gmail.com

IK FEEST STEM OVERWIN

Want ik kom naar de koers, AV en fuif op 23 maart

*Zwoegende lijven die in katachtige houding de Bosberg bestijgen.
Blinkende kuiten die de met-adrenaline-doorspoelde Flandrien
via de moordende Muur naar het topje van de Oudenberg liften.
Diegenen waarvan de naam voor altijd in ons Belgengeheugen staat gegrift,
accelerierend naar die ene streep in Meerbeke,
samen met de hartslag van de opgefokte menigte.*

Dat deze legendarische taferelen vanaf nu enkel nog in geschiedenisboeken zullen verschijnen, is voor menig Geraardsbergenaar en Ninovier nog steeds een bittere pil. Genoeg met de petitities, het woord- en fietsgewissel. Wij van JNM NiGer antwoorden met de pedalen. Olie je ketting en je kuiten, zet je remmen op scherp en zorg ervoor dat je een portie koolhydraten binnen hebt, vooraleer 'zaterdag 23 maart' in te vullen op je Go-Pass richting Lierde. Dan kunnen we ons samen het snot voor ogen rijden doorheen deze verlaten contreien aan de oostelijke flank van de Vlaamse Ardennen. Vergeet zeker je fanclub niet mee te nemen die je kunnen ophitsen langs korte kuitenbijters en langs venijnig vals plat. Tussen twee rondes door kunnen supporters de eerste vlinders gaan vangen in het Uilenbroek (natuurgebiedje langs het parcours) of andere supporters uitdagen voor een spelletje petanque, nagelkloppen, wortelschieten,...

Wanneer de strijd is gestreden bollen we allen samen naar Ninove, alwaar een stevige spaghetti zal genuttigd worden om de verloren calorieën terug te winnen. Deze zullen nog van pas komen om scherp te staan tijdens de AV en daarna soepel te kunnen bewegen over onze vers geboende dansvloer. Na enkele opzwepende setjes van lokaal DJ-geweld kan het matje uitgerold worden in een nabijgelegen slaapzaal.

Schrijf nu al in je privé-, werk- en afdelingsagenda: 4e editie JNM koers-AV-fuif op zaterdag 23 maart 2013 (en vergeet de foutief vermelde datum in de verspreide jaarkalenders). Voor zowel Dames als Heren, tempobeulen, sprinters en vrijbuiters. Meer info verschijnt op www.jnm.be/koersAVfuif.

Tot dan!
JNM NiGer

De winkel in de kijker

Handboek voor beheerders - €34,40

Hoe beschermen we de natuur en houden we habitats, planten en dieren in stand? Handboek voor beheerders legt uit hoe gebieden beheerd kunnen worden in het Europese Natura 2000-netwerk. Het is het eerste handboek over natuurbeheer op de Vlaamse markt dat zich voornamelijk richt op niet-professionele natuurbeheerders.

JNM Mouwschildje - €1

De nieuwe mouwschildjes zijn gearriveerd! Elke werkmier kreeg er een, maar ze zijn nu ook te koop in onze winkel. Uiteraard voor een spotprijs.

Naai ze op je rugzak op strijk ze op je trui. Ideaal om iedereen te tonen bij welke bende jij hoort.

Liever ONLINE? - bezoek de webshop - www.jnm.be/winkel - verzending gratis vanaf €50.

Leden krijgen maar liefst 20% korting op bijna alle artikelen!

De prijzen van de artikels die hier geafficheerd worden, zijn inclusief de ledenkorting.

De Nederlandse bijen - €43,20

Alle aandacht voor ruim 350 soorten Nederlandse wilde bijen in deel 11 van de veelgeprezen serie 'Nederlandse Fauna'. De Nederlandse Bijen is een onmisbare informatiebron voor natuur- en insectenliefhebbers, entomologen, beleidsmakers, beheerders, landbouwers, bijenhouders en imkers.

Bevers - €15,63

Het boek *Bevers* vertelt het verhaal van deze indrukwekkende landschapsarchitecten. Hoe is het de bevers vergaan sinds de eerste herintroducties in de jaren 80? Hoe leven ze, hoe drukken ze hun stempel op het landschap, en wie zijn daar minder blij mee? Dit boek biedt veel verrassende feitjes en interviews over deze fascinerende knaagdieren met experts uit allerlei hoeken. *Bevers* is rijk geïllustreerd met foto's.

Tuinieren voor (wilde) dieren - €7,36

Het tuinplezier straalt ervan af: maak zelf een egelhuis, bijenflat, vogelbistro of paddenhotel! Of je nu een grote of een kleine tuin hebt, landelijk of in de stad: met een paar eenvoudige aanpassingen leer je hoe je je tuin diervriendelijk kunt inrichten en zo meer dieren in de tuin kunt lokken. Aan bod komen vogels, vlinders en libellen, bijen en hommels, overige insecten en andere kleine (bodem)dieren, amfibieën en reptielen en zoogdieren.

MAGAZ

INI

Ini's overall ter lande!

Zoekt u een gezellig plekske uit voor dit stukske van den euglena.

Wij hebben voor u een geweldig verslag van het ininazofé.

Ik weet, het zal nooit helemaal compleet zijn, daarom: reacties/aanvullingen/stukskes die jij anders beleefde/... laat ze ons weten via facebook. Zoek naar JiNiM en word vriendjes!

Het filmpje werd een succes en kan je via deze link terugvinden: <http://tinyurl.com/sftcjm>

Binnenkort mag je meer info verwachten over de inidag!

Tot in den draai,

Sander & Sanne

INIDAG

HOME

NATIONALE INIDAG ZATERDAG 23 FEBRUARI 2013

CONTACT

ZOEK

sander.vanhoeck@gmail.com

0479/68 41 64

jmm.be

NIEUWS OVER DE INIDAG

WA IS DE INIDAG ???

Voor jou een vraag, voor ons een weet! We kunnen al wel enkele tipjes van de sluier optichten. De inidag staat in het teken van Brussel, Brussel vanbinnen en vanbuiten. We gaan op zoek naar natuur, avontuur maar niet te vergeten ook plezier en vertier. En het belangrijkste zouden we bijna vergeten: het is de uitgelezen kans om je (kamp) vrienden terug te zien! (Ohja, er is ook iets met de metro.)

Schrijf dit alvast in je agenda:

Nationale Niet Te Missen Inidag!

Zaterdag 23 februari 2013

11u00 – 16u30

Brussel Centraal Station, aan de loketten.

Inschrijven en meer info op jmm.be

Alle vragen mag je sturen naar

sander.vanhoeck@gmail.com of

bellen naar 0479/68 41 64!

PLAN UW ROUTE

VERTREK

Gemeente Eigenhuizen

Straat Onderweg

Nr 29

AANKOMST

Gemeente Brussel

Straat Centraal Station

Nr 1

TIJDSTIP

Vertrekken Aankomen

Datum 23 februari 2013

Uur 11:00

BEREKEN UW ROUTE

→ INSTRUCTIES

→ MEER ZOEKOPTIES

JOEPIEJEE WE GAAN OP ININAZOFÉ!

Het thema was de trein en dat vonden we echt wel fijn.
Voor een goede stemming had elke plek een eigen bestemming.

Na een muffin in De Panne, ging iedereen slapen ook de mannen.

Terwijl de leiding, in Laken, over de stilte bleef waken, vielen al onze ogen toe want we waren heel moe.

Grote en kleine boodschappen werden doorgespoeld in Reet,

het kon er goed stinken, als je dat maar weet!

Iedereen had een treinticket voor een dagje dolle pret.

Het begon met een stevig ontbijt, al snel was de choco op, tot onze spijt.

Dan gingen we allemaal naar het bos en rustten we even op het zachte mos.

We kregen een interessante sessie over natuurbeheer, we leerden veel bij, keer op keer.

We gingen ook op excursie en zochten naar coole diertjes, bijvoorbeeld miertjes.

Toen aten we smoskes, tussen de boskes.

Het was lekker en gezond, dus ieders buikje werd goed rond.

Na de middag was er nog een spel, we amuseerden ons wel.

Het ging over milieu, dat was niemand snel beu.

Toen iedereen een beetje gerust had, gingen we weer op pad.

De bestemming was Zottegem, daar zouden we zingen met onze mooiste stem.

'Sing for the Climate' was een groot succes en we waren wel met meer dan zes!

Vervolgens kreeg iedereen een pita, bij Bénita.

't Was een hels smulfeestijn, goed voor ieders lijn.

Daarna was het tijd voor een quiz en die was alles behalve mis.

Vele vragen over het JNM bestuur, maar het duurde nog geen uur.

Als verrassing een ijsje of twee achteraf, iedereen stond paf!

Nog even volop feesten als de beesten tot een uur of één.

En dan naar bed, nu meteen!

De volgende ochtend, vroeg uit de veren om alles mooi op te keren.

Een JNM fluitje als souvenir van een weekend vol plezier!

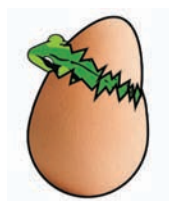
Door Kato, Marilyn en Johanna.

HET ININAZOFÉ IN BEELD

Foto's door Orelie Lebuf

Bondssecretaris	Eeckhout	Evelyne	bondssec@jnm.be
Bondsvoorzitter	Sercu	Bram	bovo@jnm.be
Knokker	Decaluwé	Céline	knokker@jnm.be
Nationaal Afdelingscoördinator	Van Gansbeke	Pieter	nac@jnm.be
Penningmeester	Desiere	Sam	ping@jnm.be
Pepe	Boeraeve	Pepijn	ever@jnm.be
Uitgever	Nik	Meeusen	uitgever@jnm.be
Voorzitter van de BWG	De Smedt	Pallieter	bwg@jnm.b
Voorzitter van de MWG	Van den Bossche	Joris	mwg@jnm.be
Voorzitter van de NWG	Bockx	Willem	nwg@jnm.be
Vormingsverantwoordelijke	Willems	Eva	vover@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator Antwerpen	Wittenberg	Arnold	pacantwerpen@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator Brabant	Balcaen	Mathias	pacbrabant@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator Limburg	Jambon	Wim	pac limburg@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator Oost- Vlaanderen 1	Camps	Linde	pacoostvlaanderen@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator Oost- Vlaanderen 2	Anton	Vandevoorde	pacoostvlaanderen@jnm.be
AOP - Provinciaal afdelingscoördinator West- Vlaanderen	Becuwe	Pieter	pacwestvlaanderen@jnm.be
CP - Euglena redacteur	De Vroey	Lennert	euglena@jnm.be
CP - Intern communicatieverantwoordelijke	Meeusen	Nik	inkom@jnm.be
CP - Kikker redacteur	Van Ongeval	Kaat	kikker@jnm.be
CP - Pers/promoverantwoordelijke	Mees	Hannelore	persenpromo@jnm.be
CP - Webmaster	Lenders	Seppe	webmaster@jnm.be
PP - Congresverantwoordelijke	Rappé	Wim	congres@jnm.be
PP - Internationaal Secretaris	Dekeukeleire	Daan	ins@jnm.be
PP - Kampensecretaris	Parmentier	Nele	kampensec@jnm.be
VP - Animatorcursus	Willems	Eva	animatorcursus@jnm.be
VP - Basiscursus	Claeys-Bouuaert	Mathias	basiscursus@jnm.be
VP - Hoofdanimatorcursus	Vangansbeke	Maarten	hoofdanimatorcursus@jnm.be

Euglena is het nationale tijdschrift van de JNM. Het verschijnt driemaandelijks en wordt door onze vrijwilligers gemaakt. Artikels, foto's, tekeningen en ideeën zijn steeds welkom op het redactieadres. Teksten liefst via e-mail. Maak je teksten niet op, dat is werk voor de redactie. Zet wel je naam onderaan de tekst. Foto's en grafieken zet je niet tussen de tekst, maar geef je in een apart bestand of als origineel erbij. Foto's moeten minstens een resolutie hebben van 300dpi. Ingescande lijntekeningen 600 dpi. Vermeld ook de naam van de fotograaf. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen aan te brengen wegens taalkundige, technische of esthetische redenen en om bijdragen te weigeren.

Speciale dank aan de schrijvers en fotografen. (Foto achterflap: Pieter-Jan Volders)

Layout: Nik Meeusen

Hoofdredactie: Lennert de Vroey

Redactie: Idv, nme, Evelien Scheelen, Kaat Van Ongeval, Judith Herman, Benjamin Meeusen, Annelies Janssens, Lien Weyn.

Kaat Van Ongeval	0471/53 30 55	kaatvanongeval@hotmail.com	'S Heerenbosch
Annelieke Scheelen	0478/999119	anneliekesche@hotmail.com	Aa-Beek
Thijs Nouws	0477/60 24 67	thijs@jnm.be	Akerland
Veerle Rappé	012/74 35 46	veerleksenia@gmail.com	Fruitstreek
Seppe Lenders	0487/33 86 52	seppe.lenders@gmail.com	Antwerpen
Esben Six	09/385 84 32	ijbeer@gmail.com	Bovenschede
Robrecht Debbaut	0479/13 53 18	robrechtdebbaut@hotmail.com	Brugge
Mathias Balcaen	0476/07 24 56	mathias.balcaen@gmail.com	Brussel
Zeger Van Den Broele	09/349 19 32	zege.vandenbroele@UGent.be	Durmeland
Roeland Develter	0474/309279	roel_d_@hotmail.com	Eeklo
Veerle Rappé	012/74 35 46	veerleksenia@gmail.com	Fruitstreek
Jakob Christiaens	0478/70 01 04	jakob_christiaens@hotmail.com	Gent
Lena Nijman	0487/90 53 04	lena.nijman@gmail.com	Hageland-Zuiderkempen
Jens Vastmans	0474/022604	jensvastmans@live.be	Hoge Kempen
Simon Schowanek	0474/56 47 87	simon.schowanek@gmail.com	Klein-Brabant
Matthias Strubbe	0495/89 97 66	matthiasstrubbe@hotmail.com	Kortrijk
Natuurpunt Krabboen		croesrita@hotmail.com	Krabboen
Aaricia Ponnet	0472/46 04 76	aaricia.ponnet@gmail.com	Krekenland
Hanne Van Den Bosch	0498/70 62 03	hannevdbosch@gmail.com	Lage Kempen
Sander Bruylants	0485/65 12 77	sander.bruylants@hotmail.com	Land Van Aalst
Josima Quintelier	0478/72 84 65	josimaquintelier@hotmail.com	Leievallei
Helena Vanrespaille	0499/717146	helena.vanrespaille@gmail.com	Leuven
Lysander Fockaert	0472/71.04.32	lysanderfockaert@hotmail.com	Markvallei
Martijn Spaninx	0479 52 54 91	martijn.spaninx@skynet.be	Mechelen
Astrid Volders	0484/89 03 74	voldersastrid93@gmail.com	Midden-Limburg
Stijn Borny	0479/53 86 60	stijnborny@hotmail.com	Middenkust
Joren Deliaert	0470/87 08 73	joren.deliaert@gmail.com	Moervallei
Rik Puls	0496/04 13 99	pulsrik@hotmail.com	Neteland
Jenna Vergeynst	055/42 55 64	jennavergeynst@hotmail.com	Ninove-Geraardsbergen
Charlotte Van Cappellen	0497/70 35 85	charlottevancappellen@gmail.com	Noordwest-Brabant
Lauranne Mardulier	0494/940321	lauranne.mardulier@gmail.com	Oost-Brabant
Sofie Defour	0479/57 28 93	sofiedefour@gmail.com	Pajottenland
Stijn Baeten	0476/63 47 32	sportfreak555@hotmail.com	Pallieterland
Zoë De Corte	0476/06 11 13	decortezoe@gmail.com	Poekebeek
René Bondue	0498/69 49 25	renebondue4@hotmail.com	Roeselare
Lidy Agbeke	0475/31 03 91	lidy_jnm@hotmail.com	Scheldeland
Jef Hendrix	014/43 96 36	jefhendrix95@hotmail.com	Taxandria
Sofie Wahlen	0472/45 43 89	sofietje_w@hotmail.com	Vlaamse Ardennen
Laura Liekens	0489/42 51 64	lauraliekens@hotmail.com	Voorkempen
Ruben Meersman	0498/08 36 72	rmm636@hotmail.com	Waasland
Riene Bijmens	0474/104777	rienebijmens@hotmail.com	West-Limburg
Margaux Boeraeve	0486/88 91 45	margaux.boeraeve@gmail.com	Westland
Toon Huybrechts	0487/90 58 43	toon_huybrechts@hotmail.com	Zandland
Ellis De Mets	0494/75 72 12	ell.dm1@gmail.com	Zottegem
Eli Bijmens	0478/52 93 70	elibijmens@hotmail.com	Zuid-Limburg
Wietse Beckwé	0478/18 74 20	wietsebeckwe@hotmail.com	Zuidwest-Brabant
Tom De Turck	0472/30 11 94	turcketje@hotmail.com	Zuidwest-Brabant

Activiteiten voorjaar 2013

PWG-filmavond - Kingdom of the Forest	20 februari	Bondsec
Nationale Inidag	23 februari	Brussel
Excursie Oostvaardersplassen	23 februari	Oostvaardersplassen
Groevekamp	1 tot 3 maart	Limburg
Hoge Venenweekend	8 tot 10 maart	Hoge Venen
Trollenfeest Voorbereidingsweekend	15 tot 17 maart	Kasterlee
Werkdag bij NaoMa	16 maart	Mariekerke
Vroege Voorjaarsexcursie	17 maart	Mariembourg
Koers, AV en fuif	23 maart	Geraardsbergen
Zwarte Paterkeskamp VI	29 maart tot 4 april	Averbode

Meer info over deze nationale activiteiten vind je in deze Euglena of op www.jnm.be/activiteiten. Na inloggen kan je je daar ook inschrijven.

